УДК 664:338.439]:332.146.3](477)"364"(045)
DOI 10.15673/fie.v17i1.3098

Івченко В.М.
кандидат сільськогосподарських наук
генеральний директор
E-mail: ivchenko_vm@ukr.net
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0000-2035-2976

Зірнзак О.С.
кандидат сільськогосподарських наук
заступник генерального директора
E-mail: info_rosl@ukr.net
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0000-7547-1059

Солошонок А.Л.
головний науковий співробітник
науково-дослідний відділ інноваційних технологій і цифрових трансформацій в галузях АПК
E-mail: 555860@ukr.net
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-8354-7519

Полонська О.М.
старший науковий співробітник
науково-дослідний відділ інноваційних технологій і цифрових трансформацій в галузях АПК
Український науково-дослідний інститут продуктивності агропромислового комплексу
Солом'янська площа, 2, м. Київ, Україна, 03035
E-mail: olga_polon3@ukr.net
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-2432-8540

ХАРЧОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ

Проведено комплексні дослідження сучасного стану та основних тенденцій розвитку харчової промисловості за ключовими аспектами. Розкрито особливості нинішнього періоду, які виникли через ведення бойових дій у державі. Охарактеризовано сутність поняття «релокація бізнесу», наведено приклади релокованих підприємств та опції їх державної підтримки. Проаналізовано динаміку кількості діючих підприємств та зайнятих працівників у сфері виробництва харчових продуктів. Узагальнено інформацію щодо обсягів виробленої продукції у грошовому еквіваленті, сформовано рейтинг регіонів за найвищими показниками. Проведено аналіз індексів виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у цілому та по окремих виробництвах. Висвітлено проблеми інвестування у харчову промисловість, проаналізовано динаміку капітальних інвестицій. Сформовано пропозиції щодо подальшого розвитку харчової промисловості з урахуванням Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року.

Ключові слова: харчова індустрія, релокація бізнесу, підприємство, індекс виробництва, реалізація, капітальні інвестиції, Цілі сталого розвитку, економічна стратегія.

ONUT Open Access
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License
http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Харчова промисловість займає вагоме місце у продовольчій системі України як гарант забезпечення населення держави достатньою кількістю харчових продуктів, а також як експортер, що дає суттєве збільшення валютних ресурсів країни. Галузь демонструє високі позиції у виробництві й реалізації продукції і відіграє особливу роль в період воєнного стану, успішно долаючи виклики та загрози сьогодення. Такі виклики можуть бути як локальними, місцевими, регіональними, національними, так і глобальними. Стійкість харчової промисловості у воєнний період зберігає або ж нарощує економічний потенціал та захищає національні інтереси України. Розвиток харчової індустрії залишається основним вектором соціального прогресу у державі.

Наразі більшість проблем у харчовій промисловості спричинені бойовими діями на території нашої держави, що порушило цілісність усієї системи виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів. Така ситуація потребує новітніх досліджень основних аспектів функціонування підприємств, визначення особливостей і результатів воєнного періоду за основними показниками діяльності, що і зумовлює актуальність проведених досліджень.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Розвиток харчової промисловості України завжди був у центрі уваги відомих вчених. Зокрема Сичевський М. П. аналізував розвиток харчової індустрії, звертаючи увагу як на національні, так і на світові тенденції, а також приділив увагу у своїх дослідженнях взаємозв'язкам між українською та світовою продовольчими системами [1]. Дейнеко Л. В. досліджувала та узагальнювала теоретико-методологічні, методичні і практичні проблеми розвитку і розміщення української харчової промисловості, які визначають закономірності її ефективного функціонування у ринкових умовах [2]. Монографія вченого Купчака П. М. присвячена поглибленому дослідженню теоретико-методологічних засад функціонування харчової промисловості в умовах активізації інтеграційних проце-

сів, а також науковому обґрунтуванню стратегічних пріоритетів її розвитку та розробці практичних рекомендацій щодо їх реалізації [3]. Автори Коваленко О. В., Куць О. І., Бокій О. В. обґрунтували основні підходи до економічної політики у харчовій промисловості в умовах глобальних викликів, концептуально визначили механізми регулювання її розвитку [4].

Напрацювання відомих вчених мають надзвичайно важливе значення, однак забезпечення сталого розвитку харчової промисловості потребує не тільки обґрунтування стратегічних цілей та теоретичних засад, а й досліджень поточного стану галузі для визначення продовольчих можливостей держави, що набуває особливої значимості в умовах воєнного стану.

Формування цілей дослідження. Мета статті – висвітлити основні аспекти розвитку харчової промисловості у сучасних умовах, охарактеризувати особливості діяльності підприємств галузі під час воєнного стану, окреслити цілі та перспективи подальшого розвитку.

Викладення основних результатів та їх обґрунтування. Україна має широкий спектр агровиробництва та його стійкі традиції. Цей ресурс є гарною основою для розвитку сектору харчових продуктів і напоїв, щоб скористатися перевагами швидко зростаючого світового ринку [5].

Початок воєнних дій на території держави став майже катастрофічним для економіки. Кожна її сфера зазнала у тій чи іншій мірі руйнації та проблем і не всі однаково змогли протистояти новим загрозам. Підприємства харчової промисловості виявили значну стійкість і попри труднощі початку року змогли досить швидко зорієнтуватись у нових умовах та за допомогою непростих управлінських рішень відновити необхідний рівень діяльності.

Показовим є те, що у 2022 році за даними щомісячного опитування підприємств «Український бізнес під час війни» Інституту економічних досліджень та політичних консультацій у 25 % підприємств виробничі потужності порівняно з довоєнним періодом були завантажені на 25–49 %, у 34 % – на 75–99 %. Водночас 24 % підприємств харчової промисловості працювали на 100 % і більше [6].

Для дослідження ключових аспектів функціонування галузей харчової промисловості виокремлено декілька позицій, які найповніше характеризують новітні результати і проблеми умов воєнного періоду.

Релокація бізнесу. Велика кількість продовольчих компаній втратила можливості поставляти свою продукцію у межах України та у зарубіжжя. Руйнування виробничих потужностей і розрив логістичних ланцюгів став помітним з перших днів війни, коли виник дефіцит великої кількості товарів.

Підприємці доклали великих зусиль, аби відновити бізнес та забезпечити країну продовольством. Найбільш постраждалі підприємства, які пережили руйнування власних виробництв або ж окупацію, знаходять можливості для відновлення бізнесу шляхом релокації.

Зокрема компанія Данон, яка представлена в Україні двома заводами, через російську окупацію Херсону змушена була перенести виробництво на завод у Кременчуці Полтавської області. У досить короткі терміни на нових потужностях було відновлено виробництво основних продуктів, хоча їх асортимент дещо скоротився. Завод у Херсоні наразі закритий [7].

Компанія «Чумак», втративши підприємство у Каховці Херсонської області, змогла налагодити виробництво не тільки у інших регіонах України, зокрема на заводах Київської та Волинської областей, а й у Туреччині [7].

Таких прикладів релокації бізнесу багато. Слід зазначити, що відновлення роботи харчових підприємств має соціальне і загальнодержавне значення – люди отримують роботу, на рахунки держави надходять податки, які необхідні як для потреб армії, так і для відновлення країни.

Діяльність підприємств у регіональному вимірі неоднорідна. На заході і в центрі України виробники харчових продуктів певною мірою активізувались, знаходячи альтернативу тій сировині, яка раніше постачалась з окупованих областей, або ж переорієнтовуючи виробництво на інші види продукції. Така стратегія приносить результати не тільки для населення, а й забезпечує потреби армії. А ось у прифронтових зонах виробництво призупиняється [8].

Важливу роль у релокації підприємств із постраждалих районів відіграє держава, активно підтримуючи бізнес. Підтримка полягає у вирішенні основних завдань, таких, як вибір місця для перевезення потужностей, допомога у перевезенні, вирішення житлових і кадрових питань, сировинне забезпечення, логістика та інше. Така позиція держави суттєво допомагає повноцінному функціонуванню релокованих виробництв.

Кількість підприємств. Харчова промисловість вирізняється багатогалузевістю і, відповідно, має підприємства з різними формами власності та організації виробництва. До того ж підприємства різняться за розмірами, мають різні ступені автоматизації виробничих процесів та технічне й технологічне оснащення. В Україні згідно з даними офіційної статистики виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у довоєнному 2021 році здійснювало 6351 підприємство [9]. У 2022 році їхня кількість зменшилась на 1543 одиниці, або на 24,3 %. Проте вже наступного року налічувалось 5542 підприємства, що на 734 підприємства, або на 15, 3 % більше попереднього періоду (табл. 1).

У 2023 році серед регіонів України найбільше підприємств налічувалося у м. Києві – 792 од., а також у Дніпропетровській (501 од.), Львівській (425 од.), Київській (419 од.) та Харківській (387 од.) областях.

Дніпропетровське інвестиційне агентство оприлюднило перелік 20 найбільших харчових компаній [10]. Серед них, зокрема, корпорація «Оболонь», до якої входять дев'ять підприємств у різних регіонах України, а також мережа магазинів. Кількість працівників налічує 2055 осіб. Ще з початку війни «Оболонь» припинила будь-яку діяльність у рф.

Таблиця 1

Динаміка окремих показників діяльності підприємств харчової промисловості*

Показник	Період, рік				2022 до 2021, %	2023 до 2022, %
	2020	2021	2022	2023		
Кількість діючих підприємств, од.	6023	6351	4808	5542	-24,3	+15,3
Кількість зайнятих працівників, осіб	325598	319877	276237	267058	-13,6	-3,3

**Джерело: складено і розраховано авторами за даними Держстату України [9]*

Слід згадати також компанію «Молочний альянс» із загальним товарообігом 6,7 млрд грн, яка від початку воєнних дій практично не припиняла свою діяльність і за 2022 рік виготовила 47700 т молока, 11141 т сиру, 3350 т вершкового масла. Компанія складається з п'ятьох підприємств із чисельністю працюючих 2600 осіб.

В умовах повномасштабної війни численні ініціативи органів державної влади спрямовані на зменшення руйнівних наслідків втрати частини промислового потенціалу і кожне відновлене підприємство стає ще одним важливим здобутком українських харчовиків.

Персонал. Серед пріоритетів економічного розвитку підприємств харчової промисловості важливе значення має забезпечення персоналом у необхідній кількості для виконання завдань згідно з технологією та з високими професійними якостями. Окрім того має бути ефективна система управління персоналом, що відповідала б особливостям функціонування виробників і забезпечувала ефективність подальшого розвитку.

Початок війни спричинив відтік робочої сили в усіх галузях економіки, у тому числі й у харчовій промисловості. Це відбулося через виїзд значної кількості населення за межі України та міграцію всередині держави. Також кількість працюючих, оприлюднена Держстатом, зменшилася через руйнацію чи закриття підприємств.

Загалом кількість зайнятих працівників у харчовій промисловості у довоєнному 2021 році становила 319877 осіб, у 2022 році зменшилася на 13,6 % – до 276237 осіб (табл. 1). Далі процес зменшення тривав – у 2023 році до 267058 осіб або на 3,3 %. Прогнозні припущення на подальший сценарій зробити наразі складно через виклики та загрози воєнного періоду.

Виробництво у грошовому вимірі. Впродовж десятиріччя обсяги виробництва у грошовому еквіваленті мали позитивну динаміку до 2022 року – за підрахунками, проведеними згідно з даними Держстату, індекси становили у різні періоди від 3,3 % до 32,7 %. Початок війни спричинив скорочення виробництва за усіма напрямами до попереднього року на 9,7 %, а саме з 784,1 млрд грн до 708,3 млрд грн (рис. 1). Підприємства усіх галузей докладають зусиль для подолання наслідків агресії й утримання своїх позицій на внутрішньому та зовнішньому ринках. Як результат обсяг виробленої продукції харчової промисловості у грошовому вимірі у 2023 році порівняно з 2022 роком зріс на 24,5 % і досягнув 882,1 млрд грн.

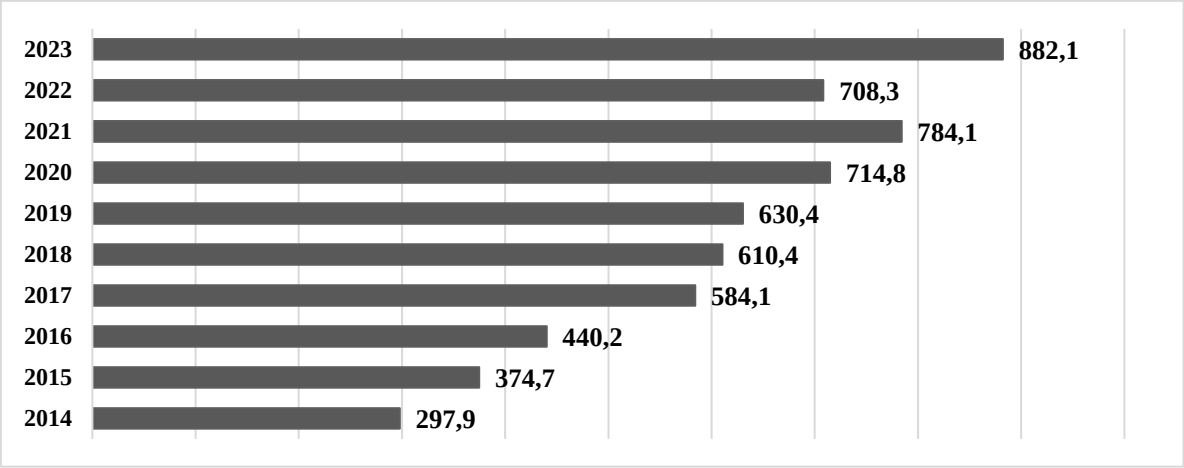

Рис. 1. Обсяги виробленої продукції за 2014–2023 роки, млрд грн*
**Джерело: побудовано авторами за даними Держстату [9]*

Якщо ж розглянути регіональні особливості, то можна сформувати рейтинг із шести регіонів, сумарна частка яких становить 65,2 % від загального показника (рис. 2). Найбільшими обсягами виробництва, які становлять 21,7 % або у грошовому вимірі 191658,7 млн грн, за даними офіційної статистики виділяється м. Київ [9]. Далі у трійці лідерів Дніпропетровська та Вінницька області.

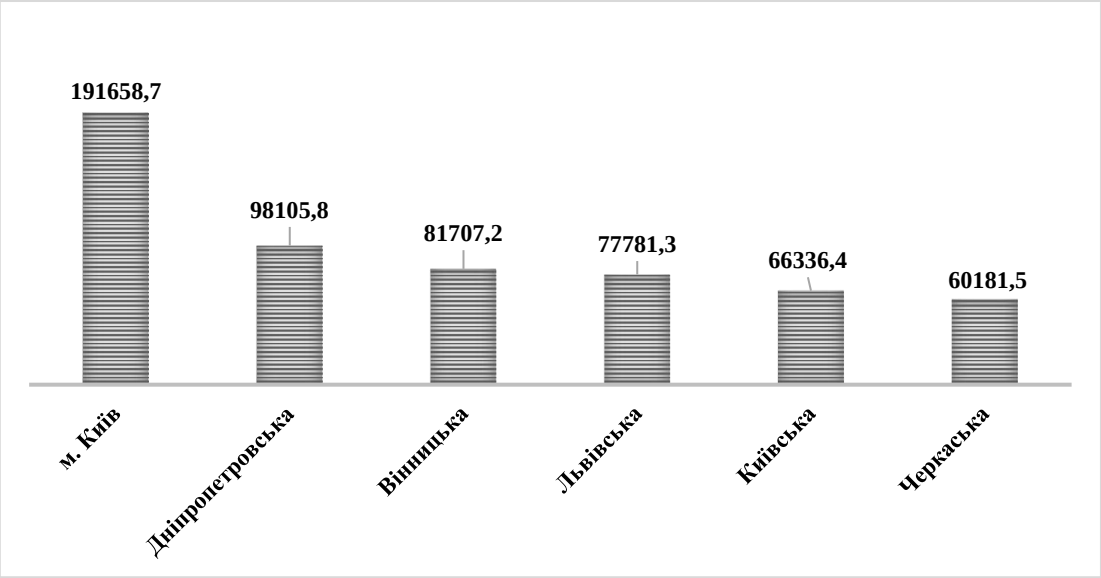

Рис. 2. Рейтинг регіонів із найбільшим виробництвом продукції харчової промисловості у 2023 році, млн грн*

**Джерело: побудовано авторами за даними Держстату [9]*

Реалізація продукції харчової промисловості. Харчова промисловість входить до першої п'ятірки галузей щодо наповнення державного бюджету і посідає перше місце серед трійки лідерів промисловості України за обсягами реалізації продукції, які становлять за січень–червень 2024 року 407518,4 млн грн, або 24,5 % до загального підсумку. Далі виділяються виробництво, передача та розподілення електроенергії – 347222,2 млн грн (20,3 %) та машинобудування – 122289,5 (7,2 %) [9].

Також різняться між собою обсяги реалізованої продукції у довоєнний 2021 рік та за 2022-2023 роки (табл. 2).

За даними Держстату у 2022 році обсяги реалізації продукції харчової промисловості порівняно з 2021 роком знизилися на 12,3 %, тоді як у промисловості всього значно більше – на 21, 7 %, у переробній промисловості – на 31,6 %.

У 2023 році ситуація у промисловості стабілізувалася, отримавши зростання реалізованої продукції порівняно з 2022 роком на 16,5 %. При цьому обсяг реалізації у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів зріс за цей період на 22,7 %. Такий показник ще раз засвідчує стійкість вказаної галузі до викликів і ризиків воєнного періоду.

Таблиця 2

Динаміка обсягів реалізації продукції промисловості за 2021–2024 роки, млн грн*

Галузь	2021	2022	2023	Січень-червень 2023	Січень-червень 2024	2022 до 2021	2023 до 2022	6 міс. 2024 / 6 міс. 2023
Промисловість	3589379,0	2811572,2	3274630,1	1556398,5	1707918,6	-21,7	+16,5	+9,7
Переробна промисловість	2200378,5	1505743,6	1832115,7	865970,6	1011143,2	-31,6	+21,7	+16,8
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	679662,2	595910,9	731119,0	350190,6	407518,4	-12,3	+22,7	+16,4

**Джерело: складено і розраховано авторами за даними Держстату України [9]*

За розглядом показників реалізації за 6 місяців 2024 року, у харчовій промисловості відзначено 16,4 % приросту реалізованої продукції до такого ж періоду 2023 року. Для усієї промисловості України показник становив +9,7 %.

Стосовно окремих харчових виробництв за підрахунками, виконаними згідно з даними Держстату за січень-червень 2024 року, найбільша частка у загальному обсязі реалізації – 28,9 % – припадає на виробництво олії та тваринних жирів. Далі у п'ятірці

лідерів за цим показником знаходяться виробництво м'яса та м'ясних продуктів – 18,6%, виробництво напоїв – 11,0 %, виробництво молочних продуктів – 10,6 % та виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів – 5,2 %.

Сучасні підприємства розробляють маркетингові стратегічні напрями, використовуючи для цього і наукові дослідження, і власні досвід та бачення перспектив. Однак насамперед слід враховувати потреби споживачів, вдосконалюючи товари за якістю та асортиментом і створюючи тим самим умови для збільшення обсягів реалізації виробленої продукції [11].

Індекси виробництва. Як уже зазначалось, вплив початку воєнних дій у державі мав неоднакову інтенсивність у галузях економіки. Про це свідчить порівняльна характеристика змін індексів виробництва у промисловості в цілому, переробній промисловості й у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів за даними Держстату у період з 2020 по 2023 рік (табл. 3).

У 2021 році промисловість в цілому збільшила виробництво на 1,9 %, тоді як у харчовій промисловості відбулося зниження на 5,4 %. Початок військової агресії у 2022 році спричинив значний спад виробництва – у промисловості в цілому на 36,7 %, у переробній галузі – на 41,0 %. Харчова промисловість зазнала дещо меншого спаду – на 21,6 % [9].

Таблиця 3

Індекси промислової продукції за 2020–2023 рік*

Найменування галузі	Індекси виробництва, %:			
	2020 рік до 2019 року	2021 рік до 2020 року	2022 рік до 2021 року	2023 рік до 2022 року
Промисловість	95,5	101,9	63,3	106,8
Переробна промисловість	94,1	102,4	59,0	113,3
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	99,2	94,6	78,4	115,6

**Джерело: складено і розраховано авторами за даними Держстату України [9]*

Відновлення діяльності у наступному 2023 році у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів відбулося значно вищими темпами – індекс виробництва становить 115, 6 %, тоді як у всій промисловості лише 106,8 %. У переробній промисловості, куди згідно з КВЕД входять харчові виробництва, у 2023 році індекс становить 113,3 %. Виробники харчової продукції є найбільш гнучкими та динамічними елементами структури господарювання і мають значний потенціал для поліпшення стану економіки.

Оцінити поточну ситуацію з виробництвом харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів можна за даними Держстату по періодах упродовж І півріччя 2024 року та у підсумку за 6 місяців 2024 року у порівнянні з аналогічними періодами 2023 року (табл. 4).

У промисловості загалом індекс виробництва продукції у січні становив 117,2 %, тобто мало місце зростання порівняно з січнем 2023 року. Водночас за січень-червень індекс набуває значення 108,1 % – виробництво продукції у порівнянні з І півріччям 2023 року зросло на 8,1 %.

У виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів індекс у січні поточного року знаходився на рівні 117,7 %, що характеризує збільшення виробництва до показника січня 2023 року на 17,7 %. Однак у січні–червні наявна динаміка до зниження, індекс становить 115,9 % [9].

Таблиця 4

Індекси виробництва продукції харчової промисловості у 2024 році порівняно з відповідними періодами 2023 року*

Основні промислові групи	Індекси виробництва, %						Січень-червень 2024 до січня-червня 2023,%
	Січень	Січень-лютий	Січень-березень	Січень-квітень	Січень-травень	Січень-червень	
Промисловість	117,2	114,8	111,2	111,4	109,9	108,1	+8,1
Переробна промисловість	118,4	117,2	112,9	114,6	113,3	111,0	+11,0
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	117,7	119,8	117,6	119,3	119,2	115,9	+ 15,9
Виробництво харчових продуктів	120,0	122,1	119,6	120,7	120,8	117,4	+17,4
Виробництво м'яса та м'ясних продуктів	103,2	105,1	105,2	106,9	104,1	99,5	-0,5

Продовження табл.4

Основні промислові групи	Індекси виробництва, %						Січень-червень 2024 до січня-червня 2023,%
	Січень	Січень-лютий	Січень-березень	Січень-квітень	Січень-травень	Січень-червень	
Перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків	116,1	112,5	106,6	110,7	112,6	110,4	+10,4
Перероблення та консервування фруктів і овочів	132,5	131,4	126,8	129,7	129,6	130,1	+30,1
Виробництво олії та тваринних жирів	136,7	141,4	136,1	139,2	140,3	137,4	+37,4
Виробництво молочних продуктів	105,8	105,7	104,9	106,8	107,3	107,1	+7,1
Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості	100,1	100,0	94,8	100,9	100,3	99,0	-1,0
Виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів	106,2	107,7	108,5	107,5	108,1	105,9	+5,9
Виробництво цукру	140,1	139,3	139,3	139,4	139,4	139,4	+39,4
Виробництво напоїв	98,0	99,9	100,7	108,3	106,6	104,9	+4,9
Виробництво тютюнових виробів	46,2	71,1	79,5	83,0	88,2	93,1	-6,9

**Джерело: складено і розраховано авторами за даними Держстату України [9]*

Серед галузей харчової промисловості найбільше зростання за аналізований період мало місце у виробництві цукру (+39,4), олії та тваринних жирів (+37,4), переробленні та консервуванні фруктів і овочів (+30,1 %), решта – збільшення у діапазоні 4,9 %–10,4 %. Водночас знизилося виробництво тютюнових виробів на 6,9 %, продуктів борошномельно-круп'яної промисловості на 1,0 %, м'яса та м'ясних продуктів на 0,5 %.

Темпи росту виробничих показників залежатимуть від багатьох чинників, серед яких найбільш вагомими можна виокремити достатнє сировинне забезпечення, наявність коштів для модернізації та переоснащення, наявність необхідної кількості трудових ресурсів. Пріоритетним завданням стає оптимізація витрат енергоресурсів. Згідно з експертними оцінками, витрати на енергію у 2024 році склали до 30 % загальних операційних витрат харчових підприємств. Якщо не впроваджувати сучасні технології енергоефективності, ця частка у 2025 році може зрости до 35 % [12].

Капітальні інвестиції. Початок воєнних дій вплинув на усі сфери економіки, у тому числі і на інвестиційну діяльність. Цілком очевидно, що в такі складні часи інвестування здійснювалось у недостатніх обсягах, а показники зниження були наступними: харчова промисловість – на 62,1 %, промисловість – на 51,9 %, переробна промисловість – на 53, 4 % (табл. 5).

Таблиця 5

Капітальні інвестиції у 2015-2023 роках, млн грн*

Галузь економіки	2015	2019	2020	2021	2022	2023	2022 до 2021, %	2023 до 2015, %	2023 до 2022, %
Промисловість	87656,0	254196,2	180537,4	242922,9	126112,6	220652,2	51,9	251,7	175,0
Переробна промисловість	46219,1	105878,5	84408,2	113275,0	60457,6	90395,5	53,4	195,6	149,5
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	13548,5	31888,5	28875,4	28166,3	17483,9	32610,1	62,1	240,7	186,5
Частка у промисловості в цілому, %	*15,5*	*12,5*	*16,0*	*11,6*	*13,9*	*14,8*	x	x	x
Частка у переробній промисловості, %	29,3	30,1	34,2	24,9	28,9	36,1	x	x	x

**Джерело: с*кладено і розраховано авторами за даними Держстату України [9]

У 2023 році обсяги капітальних інвестицій у виробництво продуктів харчової промисловості не досягли довоєнного рівня, однак зросли в 1,9 раза – з 17483,9 млн грн до 32610,1 млн грн.

Про зміни у фінансуванні капітальних інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів свідчить також п'ятирічна динаміка показника частки капітальних інвестицій останніх у загальному обсязі капітальних інвестицій у переробну промисловість. Зокрема у 2019 році цей показник становив 30,1 %, у 2020 – 34,2 %, у 2021 – 24,9, у 2022 – 28,9 % %, а у 2023 – 36,1 %. Тобто у 2021 році відбулося суттєве зменшення частки капітальних інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у загальному обсязі капітальних інвестицій у переробну промисловість. Це ознака того, що зростання капітальних інвестицій в інші сегменти переробної промисловості відбувалось у цей період більш прискореними темпами. Частка у промисловості в цілому знаходилась у діапазоні 11,6 % (2021 рік) – 16,0 % (2020 рік).

Подолання кризових процесів у промисловості може відбуватися через активізацію інвестиційного процесу. Виробничу діяльність підприємств можна зміцнити за умови інтенсифікації відтворення та поліпшення використання діючих основних засобів за рахунок зростання капітальних інвестицій. Капітальні інвестиції є важливим каталізатором виробництва як окремих господарюючих суб'єктів, так і держави у цілому [13].

Харчова промисловість підтверджує свій статус інноваційно активної галузі і попри війну зберігає пріоритетність для інвестування або ж посилює позиції. Український бізнес у продовольчій сфері і під час війни запроваджує інновації на всіх етапах виробничих процесів, прагне максимально адаптуватись та підвищити свою конкурентоспроможність. Однак інвестування відбувається здебільшого за кошти підприємств.

Власних коштів підприємств недостатньо для того, щоб у довгостроковій перспективі закріпити місце нашої держави серед інших країн за розвитком нових технологій та прогресивної техніки. Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів для зміцнення своїх позицій на внутрішньому і зовнішньому ринках та сталого розвитку потребує державної інвестиційної стратегії і законодавчих змін.

Розвиток харчової промисловості України в умовах переорієнтації процесу виробництва галузевої продукції на більш інноваційну та технологічну з високою доданою вартістю з урахуванням сучасних світових фінансово-економічних та технологічних тенденцій функціонування економіки розглядається як основний інструмент країни для підвищення ефективності і харчових виробництв, і економіки країни в цілому [14].

Пріоритети розвитку харчової індустрії базуються на законодавчих актах, серед яких можна виокремити Указ президента України № 722\2019 від 30 вересня 2019 року «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» Галузь посідає вагоме місце у забезпеченні досягнення згаданих цілей.

Важливим орієнтиром для подальшого розвитку харчової промисловості є розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2024 р. №1190-р «Деякі питання забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні», у якому затверджені завдання щодо досягнення цих Цілей на період до 2030 року та індикатори їх досягнення.

Зокрема Ціль 2 «Подолання голоду, розвиток сільського господарства» включає завдання, що стосуються виробництва харчових продуктів та забезпечення населення достатньою кількістю продовольства; забезпечення доступності збалансованого харчування для всіх верств населення; підвищення рівня продуктивності сільського господарства (індикатор частка капітальних інвестицій у нематеріальні активи у виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів у загальному обсязі капітальних інвестицій відповідного виду економічної діяльності); забезпечення створення стійких систем виробництва харчових продуктів, що сприяють збереженню екосистем та покращують якість земель та ґрунтів; сприяння глобальній продовольчій безпеці.

Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року стануть основою для розроблення програмних документів, нормативно-правових актів, а також різноманітних прогнозних проектів для забезпечення збалансованості функціонування різних сфер продовольчої системи.

Висновки та перспективи подальших досліджень.. Проведені дослідження, їх узагальнення та аналіз свідчать про те, що харчова промисловість України адаптувалась до умов сучасного надскладного періоду і демонструє стійкість та вагомі результати по ключових аспектах діяльності. Подальший розвиток вбачається у вирішенні низки завдань, серед яких варто означити ефективний менеджмент, результативні маркетингові, технічні й технологічні дослідження, збалансування попиту й пропозиції, розв'язання транспортно-логістичних проблем, скорочення або ж подолання розриву між українським і європейським виробництвом, активне освоєння інновацій, а саме нових видів продукції, устаткування, сучасних пакувань, залучення інвестицій та інше. Перед харчовою промисловістю постають глобальні виклики, спричинені не лише нинішніми умовами, а й стрімким розвитком технологій. Саме тому інвестиції у цю галузь важливі як ніколи раніше для більш ефективної і стабільної діяльності.

Після війни викладені положення не втратять своєї актуальності. Російська агресія, в умовах якої тривалий час перебуває Україна, посилила вплив негативних чинників на розвиток харчової промисловості, однак відкриває і нові можливості та спонукає виробничників до пошуку нових рішень для свого

функціонування в умовах сьогодення і визначення пріоритетних напрямів повоєнного відновлення. Послідовна державна підтримка сприятиме зміцненню економічного та виробничого потенціалу харчової індустрії, що забезпечить стабільність усієї продовольчої системи.

У перспективі подальших досліджень – експортно-імпортні позиції харчової промисловості України, особливості функціонування основних галузей з виробництва харчових продуктів, рівень розвитку сировинної бази.

Література

1. Сичевський М. П. Харчова промисловість як основа продовольчої безпеки та розвитку держави. Київ: Аграр. наука, 2019. 388 с.

2. Дейнеко Л. В. Розвиток харчової промисловості України в умовах ринкових перетворень (проблеми теорії та практики). Київ: Знання, 1999. 331 с.

3. Купчак П. М. Харчова промисловість України в умовах активізації інтеграційних та глобалізаційних процесів: монографія / За ред. доктора економічних наук, професора Л. В. Дейнеко. Київ: Рада по вивч. прод. сил України НАН України, 2009. 152 с.

4. Коваленко О. В., Куць О. І., Бокій О. В. Концептуальні засади формування економічної політики та механізмів розвитку харчової промисловості / Інститут продовольчих ресурсів НААН. Київ, 2020. 51 с.

5. Ukrainian food and beverages industry. URL: https://www.awex-export.be/files/library/Infos-sectorielles/PECO/2021/UKRAINIAN-FOOD-BEVERAGES-INDUSTRY-2020.pdf (дата звернення 20.01.2025)

6. Як українська промисловість долає воєнні виклики. *Реанімаційний пакет реформ:* веб-сайт. URL: https://rpr.org.ua/news/yak-ukrainska-promyslovist-dolaie-voienni-vyklyky/ (дата звернення 20.01.2025)

7. Як вистояли українські харчові підприємства під час війни. *BusinessUA*: [веб-сайт]. URL: https://businessua.com/produkti-harchuvannya/83042yak-vistoyali-ukrainski-harchovi-pidpriemstva-pid-chas-viini.html#google_vignette (дата звернення 20.01.2025)

8. Дущак О. Стан та перспективи розвитку харчової промисловості України на тлі військової агресії рф. URL: https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cea72493-e063-4faf-9577-d0069ffba4b9/content (дата звернення 20.01.2025)

9. Державна служба статистики України: [Веб-сайт]. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення 12.02. 2025).

10. 20 найбільших харчових компаній України. *Dnipropetrovsk investment agency*: [веб-сайт]. URL: https://dia.dp.gov.ua/20-najbilshix-xarchovix-kompanij-ukra%D1%97ni/(дата звернення 27.02.2025)

11. Kvasnii L., Paslavska V., Condra O., Sysyn H. Features of the food market in the conditions of war in ukraine // Scientific Bulletin of International Association of Scientists. Series: Economy, Management, Security, Technologies. 2024. Vol. *3. Iss.* 1. doi: 10.56197/2786-5827/2024-3-1-3 URL: https://man.org.ua/nv/index.php/about/article/view/78
(дата звернення 27.02.2025)

12. 3 головні виклики в харчовій індустрії у 2025 році. *TG Consulting*: [веб-сайт]. URL: https://sb1.com.ua/3-golovni-vyklyky-v-harchovij-industriyi-u-2025-rotsi/ (дата звернення 27.02.2025)

13. Майорова Т. В., Крук В. В., Шевчук. Я. В. Капітальні інвестиції: сутність та проблеми реалізації в кризових умовах // Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 21. С. 12-16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2015_21_4 (дата звернення 27.02.2025)

14. Khrypiuk V. Problems and prospects of Ukraine's food industry // Green, Blue and Digital Economy Journal. 2020. Vol. 1, Iss. 1. P. 37-42. doi: 10.30525/2661-5169/2020-1-6

Стаття надійшла 15.03.2025
Стаття прийнята до друку 29.03.2025
Доступно в мережі Internet 22.04.2025

Ivchenko V.
Ph.D.
General Director
E-mail: ivchenko_vm@ukr.net
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0000-2035-2976

Zirnzak O.
Ph.D.
Deputy General Director
E-mail: info_rosl@ukr.net
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0000-7547-1059

Soloshonok A.
Chief Researcher
Research and Development Department of Innovative Technologies and Digital Transformations in the Agro-Industrial Complex
E-mail: 555860@ukr.net
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-8354-7519

Polonska O.
Senior Researcher
Research and Development Department of Innovative Technologies and Digital Transformations in the Agro-Industrial Complex
Ukrainian Research Institute of Agricultural Productivity
Sq. Solomyanska, 2. Kyiv, 203035
E-mail: olga_polon3@ukr.net
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-2432-8540

FOOD INDUSTRY OF UKRAINE IN MODERN CONDITIONS: KEY ASPECTS

The activities of food industry enterprises in Ukraine are aimed at implementing economic and social goals that create opportunities for sustainable development of the food sector. Crisis phenomena and problems of today require modern research to make important decisions at all levels. The article highlights the results of comprehensive research into the current state of affairs in the food industry in key aspects. The features of the current period that arose due to the conduct of hostilities in the country have been revealed. The essence of the concept of "business relocation", its necessity and positive aspects have been characterized, examples of relocated enterprises and options for their state support have been given. The dynamics of the number of operating enterprises and employed workers in the food production sector have been analyzed. The number of employees has decreased due to the departure of citizens outside the country, the destruction or closure of enterprises. The provision of qualified personnel and the effectiveness of management of the latter are an important factor in the functioning of production. Information on the volumes of products produced in monetary terms has been summarized, and a ranking of regions by the highest indicators has been formed. The beginning of the war caused a reduction in production. Later, the situation stabilized. The analysis of the indices of food, beverage and tobacco production in general and by individual industries has been conducted. The place of the food industry in the industry as a whole and in the processing industry has been determined. The problems of investing in the food industry have been highlighted, the dynamics of capital investments have been analyzed taking into account the indicators of the pre-war period and in the period from 2022. The food industry is an innovatively active industry, requiring a lot of funds for development, however, today enterprises mostly invest their own resources. Proposals have been formulated for the further development of the food industry, taking into account the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period until 2030. The results of the research can be used to determine the state's food capabilities during martial law and to formulate tasks for post-war recovery.

Key words: food industry, business relocation, enterprise, production index, implementation, capital investments, Sustainable Development Goals, economic strategy

References

1. Sychevskyi, M. P. (2019). *Kharchova promyslovist yak osnova prodovolchoi bezpeky ta rozvytku derzhavy*. Ahrarna nauka.

2. Deineko, L. V. (1999). *Rozvytok kharchovoi promyslovosti Ukrainy v umovakh rynkovykh peretvoren (problemy teorii ta praktyky)*. Znannia.

3. Kupchak, P. M. (2009). *Kharchova promyslovist Ukrainy v umovakh aktyvizatsii intehratsiinykh ta hlobalizatsiinykh protsesiv*. (L. V. Deineko, Ed.). Rada po vyvch. prod. syl Ukrainy NAN Ukrainy.

4. Kovalenko, O. V., Kuts, O. I., & Bokii, O. V. (2020). *Kontseptualni zasady formuvannia ekonomichnoi polityky ta mekhanizmiv rozvytku kharchovoi promyslovosti*. Instytut prodovolchykh resursiv NAAN.

5. Ukrainian food and beverages industry. https://www.awex-export.be/files/library/Infos-sectorielles/PECO/2021/UKRAINIAN-FOOD-BEVERAGES-INDUSTRY-2020.pdf (Retrieved January 20, 2025)

6. *Yak ukrainska promyslovist dolaie voienni vyklyky*. Reanimatsiinyi paket reform. https://rpr.org.ua/news/yak-ukrainska-promyslovist-dolaie-voienni-vyklyky/ (Retrieved January 20, 2025)

7. *Yak vystoialy ukrainski kharchovi pidpryiemstva pid chas viiny*. BusinessUA. https://businessua.com/produkti-harchuvannya/83042yak-vistoyali-ukrainski-harchovi-pidpriemstva-pid-chas-viini.html#google_vignette (Retrieved January 20, 2025)

8. Dushchak, O. Stan ta perspektyvy rozvytku kharchovoi promyslovosti Ukrainy na tli viiskovoi ahresii rf. https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cea72493-e063-4faf-9577-d0069ffba4b9/content (Retrieved January 20, 2025)

9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. http://www.ukrstat.gov.ua/ (Retrieved February 12, 2025).

10. *20 naibilshykh kharchovykh kompanii Ukrainy*. Dnipropetrovsk investment agency. https://dia.dp.gov.ua/20-najbilshix-xarchovix-kompanij-ukra%D1%97ni/ (Retrieved February 27, 2025)

11. Kvasnii, L., Paslavska, V., Condra, O., & Sysyn, H. (2024). Features of the food market in the conditions of war in ukraine. *Scientific Bulletin of International Association of Scientists. Series: Economy, Management, Security, Technologies, 3*(1). doi: 10.56197/2786-5827/2024-3-1-3 https://man.org.ua/nv/index.php/about/article/view/78 (Retrieved February 27, 2025)

12. *3 holovni vyklyky v kharchovii industrii u 2025 rotsi*. TG Consulting. https://sb1.com.ua/3-golovni-vyklyky-v-harchovij-industriyi-u-2025-rotsi/ (Retrieved February 27, 2025)

13. Maiorova, T. V., Kruk, V. V., & Shevchuk, Ya. V. (2015). Kapitalni investytsii: sutnist ta problemy realizatsii v kryzovykh umovakh. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 21, 12-16. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2015_21_4 (Retrieved February 27, 2025)

14. Khrypiuk, V. (2020). Problems and prospects of Ukraine's food industry. *Green, Blue and Digital Economy Journal, 1*(1), 37-42. doi: 10.30525/2661-5169/2020-1-6

Received 15 March 2025
Approved 29 March 2025
Available in Internet 22.04.2025

Цитування згідно ДСТУ 8302:20
Івченко В.М., Зірнзак О.С., Солошонок А.Л., Полонська О.М. Харчова промисловість України у сучасних умовах: ключові аспекти // Економіка харчової промисловості. 2025. Т.17, вип. 1. С. 3-12. doi 10.15673/fie.v17i1.3098

Cite as APA style citation
Ivchenko, V., Zirnzak, O., Soloshonok, A., & Polonska, O. (2025). Food industry of Ukraine in modern conditions: key aspects. *Food Industry Economics, 17*(1), 3-12. doi 10.15673/fie.v17i1.3098